

Sygn. akt II PK 65/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z powództwa Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego w W. działającego na rzecz pracownika J. B.

przeciwko Politechnice [...]

o ustalenie, o zwaloryzowane wynagrodzenie i zwaloryzowane odszkodowanie za niezgodne z prawem rozwiązanie stosunku pracy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 26 listopada 2013 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 26 lipca 2012 r.,

I. uchyla zaskarżony wyrok w pkt I - w zakresie dotyczącym żądania waloryzacji odszkodowania za niezgodne z prawem rozwiązanie stosunku pracy, w pkt II - w zakresie dotyczącym żądania waloryzacji zatrzymanego wynagrodzenia za pracę oraz w pkt IV - w całości i sprawę w tej części przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania,

II. oddala skargę kasacyjną w pozostałym zakresie,

III. pozostawia Sądowi Apelacyjnemu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 30 grudnia 2011 r. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy w W. odrzucił pozew Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego w W., działającego na rzecz pracownika J. B., przeciwko Politechnice o ustalenie wygaśnięcia obowiązku zwrotu kwoty 39.028,18 zł (pkt I), zasądził od strony pozwanej - Politechniki [...] na rzecz J. B. kwotę 6.699 zł z ustawowymi odsetkami za zwłokę od daty prawomocności wyroku (pkt II), a w pozostałej części powództwo oddalił (pkt III).

Rozstrzygnięcie to zapadło na podstawie następującego stanu faktycznego. J. B. był pracownikiem pozwanej Politechniki [...] zatrudnionym na stanowisku [...] w Instytucie [...] w okresie od 1 października 1995 r. do 27 kwietnia 2000 r. Decyzją Rektora z dnia 13 października 1997 r. strona pozwana zawiesiła powoda w pełnieniu obowiązków nauczyciela akademickiego od 15 października 1997 r. (na okres 6 miesięcy) oraz ograniczyła wynagrodzenie zasadnicze do wysokości 50 % w związku z toczącym się postępowaniem dyscyplinarnym. Ostatecznie orzeczeniem Komisji Dyscyplinarnej dla Nauczycieli Akademickich przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 stycznia 2007 r. J. B. został uniewinniony od zarzutu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego. Wynagrodzenie zasadnicze J. B. zatrzymane na mocy decyzji Rektora Politechniki za okres od 15 października 1997 r. do 15 kwietnia 1998 r. wyniosło 2.415 zł brutto i nie zostało mu wypłacone. W okresie od 1997 r. do chwili obecnej wynagrodzenia zasadnicze nauczycieli akademickich zatrudnionych na stanowisku asystenta u strony pozwanej uległy znacznemu podwyższeniu i wynoszą w roku akademickim 2011/2012 miesięcznie 2.232,58 zł brutto (średnie wynagrodzenie pracownika z porównywalnym stażem i kwalifikacjami do J. B.).

Wyrokiem z dnia 25 września 2008 r. Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w W. w sprawie z powództwa J. B. i Ogólnopolskiego Akademickiego Związku

Zawodowego w W. o wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy, nakazując między innymi powodowi J. B. zwrócić na rzecz strony pozwanej - Politechniki kwotę 39.028,18 zł.

Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 2 września 2009 r., w sprawie II PK 44/09, oddalił skargę kasacyjną powoda od powyższego wyroku.

Prawomocnym wyrokiem z dnia 7 kwietnia 2007 r. Sąd Rejonowy Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zasądził od strony pozwanej Politechniki na rzecz J. B. kwotę 5.018,29 zł tytułem odszkodowania za niezgodne z prawem rozwiązanie stosunku pracy, nadając rygor natychmiastowej wykonalności co do kwoty 1.672,76 zł.

Strona pozwana w dniu 11 kwietnia 2005 r. wypłaciła J. B. kwotę 1.672,76 zł zasądzoną wyrokiem z dnia 7 kwietnia 2005 r. Sądu Rejonowego, tj. kwotę, co do której został nadany rygor natychmiastowej wykonalności. Natomiast pozostała kwota odszkodowania 3.345,53 zł została wypłacona po uprawomocnieniu się wyroku w dniu 11 września 2008 r.

W toku procesu strona pozwana w dniu 18 lutego 2010 r. skierowała pismo do J. B., przekazując oświadczenie o potrąceniu kwoty 5.304,20 zł (w tym 1.672,76 zł - stanowiącej część zasądzzonego odszkodowania z rygoru natychmiastowej wykonalności) i kwoty 2.415 zł (wartość połowy zatrzymanego wynagrodzenia w związku z postępowaniem dyscyplinarnym wraz z ustawowymi odsetkami) z wierzytelnością pieniężną Politechniki wobec J. B. wynikającą z prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 25 września 2008 r., nakazującego zwrot kwoty spełnionego świadczenia w wysokości 39.028,18 zł.

W odniesieniu do tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy wskazał, że powództwo o ustalenie, że obowiązek zwrotu stronie pozwanej Politechnice przez J. B. kwoty 39.028,18 zł wygasł, podlega odrzuceniu, bowiem zachodzi w tym zakresie zachodzi powaga rzeczy osądzonej (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.).

Sąd Okręgowy uznał, że uzasadnione jest powództwo odnośnie do waloryzacji wynagrodzenia, którego wypłatę w wysokości 50% wstrzymała strona pozwana w związku z toczącym się postępowaniem dyscyplinarnym. Wynagrodzenie to do chwili obecnej nie zostało wypłacone. Sąd Okręgowy wskazał na treść art. 134 ust. 7 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym

(Dz. U. Nr 65, poz. 385 ze zm.) i stwierdził że strona pozwana jest zobowiązana do wypłacenia byłemu pracownikowi wynagrodzenia, niewypłaconego w związku z postępowaniem dyscyplinarnym. Stwierdził, że ze względu na znaczący upływ czasu od zatrzymania należnego wynagrodzenia oraz jego wymagalności do chwili obecnej, tj. czasu orzekania, uzasadnione jest żądanie strony powodowej odnośnie do waloryzacji tego wynagrodzenia na podstawie art. 358¹ § 3 k.c., przyjmując za jej podstawę kwotę 2.232,58 zł miesięcznego wynagrodzenia. Stąd połowa zwaloryzowanego wynagrodzenia za okres 6 miesięcy zamyka się w kwocie 6.699 zł. W ocenie Sądu Okręgowego, przyjęcie takiej wysokości zwaloryzowanego wynagrodzenia było zgodne z zasadami współżycia społecznego i interesem stron. Zdaniem Sądu Okręgowego, potrącenie wierzytelności na mocy oświadczenia pracodawcy z dnia 18 lutego 2010 r. (w toku procesu) było niezgodne z art. 87 k.p.

Sąd Okręgowy wskazał, że nieuzasadnione było żądanie strony powodowej odnośnie do ustawowych odsetek od odszkodowania za niezgodne z prawem rozwiązanie stosunku pracy zasądzonego wyrokiem Sądu Rejonowego z dnia 7 kwietnia 2005 r. lub waloryzacji tego odszkodowania. Z ustaleń wynika, że odszkodowanie w kwocie 1.672,76 zł, co do której został nadany rygor natychmiastowej wykonalności, zostało wypłacone w dniu 11 kwietnia 2005 r., natomiast odszkodowanie w pozostałej kwocie (3.345,53 zł) - w dniu 11 września 2008 r., a więc niezwłocznie.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, wyrokiem z 26 lipca 2012 r. oddalił apelację i zażalenie strony powodowej (pkt I), zmienił zaskarżony wyrok w pkt II w ten sposób, że zasądzoną w nim kwotę 6.699 zł obniżył do kwoty 2.415,00 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 11 stycznia 2007 r., oddalając dalej idące powództwo (pkt II) oraz oddalił dalej idącą apelację strony pozwanej (pkt III).

Sąd Apelacyjny wskazał, że w odniesieniu do zwrotu przez J. B. Politechnice [...] kwoty 39.028,18 zł podziela stanowisko Sądu pierwszej instancji. Kwestia zwrotu przez pracownika nienależnego świadczenia została rozstrzygnięta prawomocnym wyrokiem i po jego wydaniu zobowiązany do zwrotu nie może powoływać się na okoliczności, na które mógł powołać się w „tamtym postępowaniu”. Podkreślił, że powód myli się, że nie istnieje tożsamość roszczeń w

obu przywołanych przez Sąd Rejonowy sprawach. Bez względu na jakiej podstawie prawnej żądania stron są oparte, dotyczą tej samej sytuacji faktycznej.

Sąd drugiej instancji uznał ponadto, że niezasadna jest apelacja strony powodowej skarżąca wyrok w części oddalającej powództwo w zakresie waloryzacji czy też zasądzenia odsetek za opóźnienie w spełnieniu świadczenia (odszkodowania za niezgodne z prawem rozwiązanie stosunku pracy). Przy niespornym stanie faktycznym powstał spór prawny, czy wypłacone po kilku latach (na skutek długotrwałego procesu) odszkodowanie podlega waloryzacji. Skoro w pozwie nie sformułowano żądania zasądzenia takiego odszkodowania, obowiązek jego zapłaty powstał z chwilą uprawomocnienia się wyroku - we wrześniu 2008 r. W tej sytuacji żądanie waloryzacji jest nieuzasadnione z następujących powodów: możliwość waloryzacji nie dotyczy odszkodowań zasądzanych wyrokami sądów; możliwość waloryzacji nie dotyczy zobowiązań spełnionych – wygasłych; powód nie wykazał, że od września 2008 r. nastąpiła istotna zmiana siły nabywczej pieniądza. Przyjęcie przez Sąd, że wymagalność odszkodowania powstała w dniu 4 września 2008 r., i fakt jego natychmiastowego wypłacenia czyni żądanie w zakresie odsetek nieuzasadnione.

Sąd Apelacyjny uznał apelację strony pozwanej za częściowo zasadną. Wskazał, że wynagrodzenie za pracę podlega ochronie zgodnie z regułami opisanymi w Rozdziale II Kodeksu pracy, a przepisy art. 84 - 91 k.p. są przepisami szczególnymi, o jakich mowa w art. 505 pkt 4 k.p.c. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, należności z tytułu niewypłaconego pracownikowi wynagrodzenia za pracę nie tracą swego uprzywilejowanego charakteru oraz ochrony nawet po rozwiązaniu stosunku pracy. Skoro więc pracownikowi wypłacono połowę wynagrodzenia, to zgodnie z art. 87 § 4 k.p., jest ono wolne od dalszych potrąceń, z wyjątkiem należności wymienionych w art. 87 § 1 pkt 1 k.p. Z tego względu uznał oświadczenie o potrąceniu z dnia 18 lutego 2010 r. za nieskuteczne. Jednakże obowiązek wypłaty świadczenia, o którym mowa, powstał dopiero z chwilą wydania ostatecznej decyzji dnia 10 stycznia 2007 r. i od dnia następnego pracodawca jest w opóźnieniu. Dlatego ocenie podlegać powinno to, czy od stycznia 2007 r. do dnia wniesienia pozwu - 30 listopada 2009 r. nastąpiła - zgodnie z art. 358¹ § 3 k.c. - istotna zmiana siły nabywczej pieniądza, czego strona powodowa nie udowodniła.

Stąd roszczenie o waloryzację tego świadczenia należało oddalić, zasądzając jedynie kwotę ograniczonego wynagrodzenia z ustawowymi odsetkami od daty wymagalności roszczenia.

Powód zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną w części (pkt I, II i IV – dotyczący kosztów), zarzucając mu naruszenie przepisów prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie: art. 87 § 1 k.p., przez przyjęcie, że odszkodowanie, o którym mowa w art. 45 k.p., nie podlega szczególnej ochronie przed potrąceniem; art. 505 pkt 3 k.c. w związku z art. 300 k.p., przez jego niezastosowanie do odszkodowania, o którym mowa w art. 45 k.p., które powinno być zakwalifikowane jako wierzytelność wynikająca z czynu niedozwolonego (bezprawnego wypowiedzenia/rozwiązania stosunku pracy); art. 358¹ § 3 k.c., przez przyjęcie, że nie jest możliwa waloryzacja odszkodowania, o którym mowa w art. 45 k.p. - jako świadczenia ustalonego w orzeczeniu sądowym, a także mylenie pojęć „powstania zobowiązania” oraz „terminu spełnienia świadczenia” (z art. 455 k.c.) w odniesieniu do wypłaty wynagrodzenia ograniczonego na podstawie art. 134 ust. 6 i 7 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym; art. 358¹ § 3 k.c., przez bezwzględne przyjęcie niedopuszczalności zastosowania waloryzacji sądowej w sytuacji spełnienia świadczenia (wygaśnięcie długu) pomimo wystąpienia istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza; art. 455 k.c., przez przyjęcie, że wymagalność odszkodowania, o którym mowa w art. 45 k.p., powstaje z dniem prawomocności wyroku zasądzającego świadczenie.

Skarżący zarzucił także naruszenie przepisów postępowania: art. 366 k.p.c. w związku z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., przez błędne przyjęcie tożsamości pomiędzy żądaniem restytucyjnym uwzględnionym na podstawie art. 415 k.p.c. a żądaniem ustalenia wygaśnięcia obowiązku zwrotu świadczenia opartym na art. 409 k.c. w związku z art. 189 k.p.c.; art. 328 § 2 k.p.c., przez całkowity brak uzasadnienia prawnego zakwestionowania stanowiska Sądu pierwszej instancji dotyczącego ochrony odszkodowania przed potrąceniem oraz art. 378 § 2 k.p.c., przez całkowity brak zbadania zarzutu nr 3 apelacji dotyczącego wadliwie pominiętej w ustaleniach Sądu pierwszej instancji okoliczności dokonania potrącenia przez pozwaną kwoty 1672,76 zł jako pierwotnie wypłaconej (części) odszkodowania następnie uznanej

za nienależne świadczenie i potrąconej z inną cywilną wierzytelnością między stronami.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma usprawiedliwioną podstawę w odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 358¹ § 3 k.c., przez jego błędną wykładnię zakładającą, że nie jest możliwa waloryzacja zasądzonego wyrokiem sądu odszkodowania i błędne rozumienie użytego w tym przepisie pojęcia „powstania zobowiązania” - w odniesieniu do wypłaty wynagrodzenia ograniczonego na podstawie art. 134 ust. 6 i 7 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym, a także przez bezwzględne przyjęcie niedopuszczalności zastosowania waloryzacji sądowej w sytuacji spełnienia świadczenia pomimo wystąpienia istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza.

Jednym z żądań skarżącego jest waloryzacja odszkodowania za bezprawne zwolnienie z pracy zasądzonego wyrokiem z dnia 7 kwietnia 2005 r.

Ocena zasadności tego roszczenia wymaga przede wszystkim rozważenia charakteru odszkodowania na podstawie art. 45 § 1 k.p. Jak bowiem podkreślił Sąd Najwyższy w uchwale składu 7 sędziów z dnia 29 czerwca 1995 r., I PZP 5/95 (OSNAPIUS 1996, nr 4, poz. 56), możliwość waloryzacji sądowej zobowiązania zakładu pracy wobec pracownika zależy od jego istoty. Artykuł 358¹ § 3 k.c. ustanowił sądową waloryzację świadczeń w razie istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania. Przedmiot tego zobowiązania określa § 1 omawianego przepisu i jest nim wyłącznie suma pieniężna. Zatem art. 358¹ § 3 k.c. ma zastosowanie jedynie do świadczeń pieniężnych i odnosi się do takich zobowiązań, które były od samego początku zobowiązaniami pieniężnymi. Zarówno zasada nominalizmu z art. 358¹ § 1 k.c., jak i zasada waloryzacji przewidziana w art. 358¹ § 3 k.c., może mieć zastosowanie jedynie do zobowiązań pieniężnych w ścisłym tego słowa znaczeniu. Chodzi tu o pewną wartość wyrażoną przez określoną sumę pieniężną. Inaczej sprawa się przedstawia, gdy mamy do czynienia z wszelkiego rodzaju zobowiązaniami kompensacyjnymi, to znaczy tam, gdzie chodzi o zobowiązania niepieniężne, w których występują świadczenia pieniężne

(np. odszkodowanie, zwrot bezpodstawnego wzbogacenia, zwrot wartości nakładów i pożytków). Również w uchwałach z dnia 28 października 1993 r., III CZP 142/93 (OSNCP 1994, z. 4, poz. 82) i z dnia 20 kwietnia 1994 r., III CZP 58/94, (OSNCP 1994, z. 11, poz. 207) Sąd Najwyższy podkreślił, że zmiana Kodeksu cywilnego dokonana w ustawie z dnia 28 lipca 1990 r. stanowi ustawowe potwierdzenie podziału zobowiązań, których umorzenie następuje przez spełnienie świadczenia pieniężnego, na zobowiązania pieniężne *sensu stricto* i zobowiązania ze swej istoty niepieniężne, w których zapłata sumy pieniędzy umarza zobowiązanie, dlatego że przywrócenie stanu poprzedniego jest niemożliwe albo nadmiernie kosztowne lub utrudnione (art. 363 § 1 k.c.). Zobowiązania ściśle pieniężne charakteryzują się tym, że zapłata pieniędzy jest świadczeniem głównym od początku powstania stosunku zobowiązaniowego. W konsekwencji istotne jest to, czy omawiane odszkodowanie ma charakter świadczenia pieniężnego czy też niepieniężnego.

Odszkodowanie na podstawie art. 45 § 1 k.p. pełni funkcję kompensacyjną tylko w ograniczonym zakresie. W myśl art. 47¹ k.p. odszkodowanie, o którym mowa w art. 45, przysługuje w wysokości wynagrodzenia za okres od 2 tygodni do 3 miesięcy, nie niższej jednak od wynagrodzenia za okres wypowiedzenia. Przepis ten określa minimalną (tj. równą wynagrodzeniu za okres wypowiedzenia) oraz maksymalną (równą wynagrodzeniu za okres trzech miesięcy) wysokość odszkodowania, pozostawia więc ocenie sądu ustalenie jego konkretnej wysokości w tych właśnie granicach. Odpowiedzialność odszkodowawcza pracodawcy i jej wysokość nie jest uzależniona od wystąpienia realnej szkody po stronie pracownika. W tym aspekcie odpowiedzialność pracodawcy to szczególnego rodzaju odpowiedzialność z tytułu dokonania wadliwej czynności prawnej, występująca bez względu na powstanie rzeczywistej szkody. Natomiast, patrząc z perspektywy pracownika, zrekompensowanie utraconych przez niego zarobków stanowi jedynie uboczny cel odszkodowania ograniczony do zryczałtowanej kwoty pieniężnej (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 października 2005 r., SK 48/03, OTK-A 2005, Nr 9, poz. 101). W wysokości odszkodowania uwzględnia się wynagrodzenie pracownika obliczone jak ekwiwalent za urlop wypoczynkowy (§ 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 29 maja

1996 r. w sprawie sposobu ustalania wynagrodzenia w okresie niewykonywania pracy oraz wynagradzania stanowiącego podstawę obliczania odszkodowań, odpraw, dodatków do wynagrodzenia i innych należności przewidzianych w Kodeksie pracy; Dz. U. Nr 62, poz. 289 ze zm.). Najogólniej rzecz ujmując, jest to wynagrodzenie wypłacone przed rozwiązaniem stosunku pracy, co wynika z rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 8 stycznia 1997 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania urlopu wypoczynkowego, ustalania i wypłacania wynagrodzenia za czas urlopu oraz ekwiwalentu pieniężnego za urlop (Dz. U. Nr 2, poz. 14 ze zm.).

W konsekwencji istnieją podstawy do uznania, że limitujący wysokość obowiązku odszkodowawczego pracodawcy z tytułu nieuzasadnionego lub niezgodnego z prawem wypowiedzenia pracownikowi umowy o pracę art. 47¹ k.p. sprawia, iż roszczenie o odszkodowanie na podstawie art. 45 § 1 k.p. jest roszczeniem o zapłatę z góry określonej, zryczałtowanej sumy pieniężnej (roszczeniem o świadczenie pieniężne), nie stanowi natomiast surogatu indywidualnie oznaczonego dobra, utraconego na skutek bezprawnego działania pracodawcy. Dodać też trzeba, że brak jest instrumentu harmonizującego kompensacyjną funkcję odszkodowania z art. 45 § 1 k.p. ze zmianami wartości pieniądza, tak jak to miejsce w przypadku odszkodowań na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego. Chodzi w tym przypadku o art. 363 § 2 k.c., który eliminuje niebezpieczeństwo związane ze zmianą cen w okresie między wyrządzeniem szkody a datą wyrokowania czy art. 907 § 2 k.c., pozwalający żądać zmiany wysokości renty z uwagi na istotny spadek siły nabywczej pieniądza. Także więc względy aksjologiczne przemawiają za dopuszczalnością stosowania art. 358¹ § 3 k.c. do omawianego odszkodowania, aby zapewnić jego realną wartość w przypadku długotrwałego postępowania sądowego.

Zgodnie z art. 358¹ § 3 k.c. w związku z § 1 tego artykułu, przedmiotem waloryzacji jest określone sumą pieniężną świadczenie pieniężne będące przedmiotem zobowiązania od chwili jego powstania. Roszczenia wynikające z praw podmiotowych względnych, a takimi są zobowiązania wynikające ze stosunku pracy, powstają jednocześnie z powstaniem prawa podmiotowego, które jest ich źródłem i istnieją bez względu na to, czy są wymagalne (por. uchwałę Sądu

Najwyższego z dnia 24 stycznia 1996 r., III CZP 196/95 OSNC 1996, nr 6, poz. 78 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2000 r., V CKN 489/00, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 104). Zobowiązanie (art. 353 § 1 k.c.) to określony stosunek prawny, w którym pewna osoba może żądać od innej osoby określonego świadczenia, ta inna osoba zaś powinna świadczenie to spełnić. Powstanie zobowiązania to tym samym powstanie stosunku prawnego, nie zaś chwila, w jakiej w ramach tego stosunku roszczenia te stają się wymagalne (zob. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 1994 r., I PRN 125/93; OSNC 1994, nr 12, poz. 244).

Zobowiązanie pracodawcy do odszkodowania lub przywrócenia do pracy (art. 45 § 1 k.p.) powstaje z chwilą bezprawnego rozwiązania stosunku pracy, zaś wytoczone powództwo ma na celu wykonanie tego zobowiązania. Alternatywność przysługujących roszczeń powoduje jedynie to, że pracownik musi wybrać jedno z nich, co może mieć wpływ jedynie na wymagalność zobowiązania. Także zasądzenie przez sąd odszkodowania i jednocześnie oddalenie żądanie przywrócenia do pracy (na podstawie art. 45 § 2 k.p. lub art. 477¹ k.p.c.) nie wynika z innego, nowego zobowiązania niż to pierwotne - mające swoje źródło w bezprawnym zwolnieniu z pracy. Sąd, korzystając z przysługujących mu uprawnień, zmienia jedynie sposób wykonania zobowiązania.

Błędne jest zatem stanowisko odrzucające z góry możliwość waloryzacji odszkodowania zasądzonego wyrokiem sądu zamiast żądanego przez pracownika przywrócenia do pracy.

Kolejną kwestię stanowi waloryzacja zatrzymanego wynagrodzenia za pracę. Źródłem prawa pracownika do wynagrodzenia za pracę jest stosunek pracy, którego nawiązanie zobowiązuje pracownika do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawcę - do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem (art. 22 § 1 k.p.). Wynagrodzenie przysługuje za pracę wykonaną; za czas niewykonywania pracy pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia tylko wówczas, gdy przepisy prawa pracy tak stanowią (art. 80 k.p.). Wypłata wynagrodzenia za pracę następuje nie rzadziej niż raz w miesiącu (art. 85 § 1 k.p.), stanowiąc ekwiwalent pracy świadczonej (wykonanej) na rzecz pracodawcy w

danym okresie.

Wynagrodzenie zatrzymane przez pracodawcę na podstawie art. 134 ust. 6 i 7 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym nie jest wynagrodzeniem za pracę wykonaną (art. 80 zdanie pierwsze k.p.), ale wynagrodzeniem za czas niewykonywania pracy. Stosownie do treści art. 80 zdanie drugie k.p., za czas niewykonywania pracy pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia tylko wówczas, gdy przepisy prawa pracy tak stanowią. W tym przypadku zobowiązanie pracodawcy do wypłaty pracownikowi wynagrodzenia za okres, kiedy nie świadczył pracy, wynika z przepisów przywołanej wyżej ustawy. Zgodnie z jej art. 134 ust. 2, organ uprawniony do mianowania nauczyciela akademickiego, po zasięgnięciu opinii rzecznika dyscyplinarnego, może zawiesić w pełnieniu obowiązków zawodowych nauczyciela akademickiego także w toku postępowania wyjaśniającego, zaś wynagrodzenie zasadnicze nauczyciela akademickiego w okresie zawieszenia w pełnieniu obowiązków może ulec ograniczeniu najwyżej do połowy, w zależności od stanu rodzinnego nauczyciela akademickiego, począwszy od pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego następującego po miesiącu, w którym nastąpiło zawieszenie (ust. 6). Jeżeli postępowanie dyscyplinarne zakończy się umorzeniem z braku dowodów winy albo wydaniem orzeczenia lub wyroku uniewinniającego, nauczycielowi akademickiemu należy wypłacić pozostałą część pełnego wynagrodzenia (ust. 7).

Z przywołanych przepisów wynika, że część wynagrodzenia za czas niewykonywania pracy może zostać zatrzymana na mocy fakultatywnej decyzji pracodawcy i staje się należna po zakończeniu postępowania dyscyplinarnego, pod warunkiem jego umorzenia z braku dowodów winy lub wydania orzeczenia uniewinniającego. Pracodawca, podejmując uprawnioną decyzję o zatrzymaniu części wynagrodzenia, przyjmuje na siebie jej prawne konsekwencje, z których wynika zobowiązanie do wypłaty świadczenia pod warunkiem wystąpienia okoliczności opisanych w ust. 7 komentowanego przepisu. Zobowiązanie to powstaje zatem z chwilą zatrzymania wynagrodzenia, a jego wymagalność następuje (warunkowo) po zakończeniu postępowania dyscyplinarnego. Wbrew temu stanowisku Sąd drugiej instancji przyjął, że dopiero zakończenie

postępowania dyscyplinarnego stworzyło po stronie pracodawcy zobowiązanie do zapłaty zatrzymanego wynagrodzenia.

Powyższe wywody nie wyczerpują jednak całej problematyki związanej z waloryzacją zatrzymanego wynagrodzenia. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że prawo pracy ma własne tryby ustalania i zmiany wysokości wynagrodzenia za pracę lub jego poszczególnych składników, więc przepis art. 358¹ § 3 k.c. może być w związku z art. 300 k.p. zastosowany w sprawach płacowych tylko w zgodzie z zasadami prawa pracy i w sposób odpowiedni. Odesłanie w art. 300 k.p. do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu cywilnego i pod warunkiem, że przepisy te nie są sprzeczne z zasadami prawa pracy, nie wyklucza jednak w ogóle możliwości stosowania art. 358¹ § 3 k.c. w zakresie wynagrodzenia za pracę. Już w uchwale z dnia 3 kwietnia 1992 r., I PZP 19/92 (OSNCP 1992, z. 9, poz. 166) Sąd Najwyższy uznał, że jeżeli zakład pracy nie wypłacił w terminie należnego pracownikowi świadczenia, zaś między ustaloną datą wypłaty świadczenia a jego spełnieniem nastąpił znaczny spadek siły nabywczej pieniądza, to nie ma przeszkód do odpowiedniego zastosowania art. 358¹ § 3 k.c. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 czerwca 1993 r., I PR 60/90 (niepublikowanym), którego przedmiotem było odszkodowanie z tytułu nieprawidłowego wypowiedzenia umowy o pracę. W wymienionej sprawie Sąd Najwyższy dopuścił możliwość waloryzacji odszkodowania z takiego tytułu wówczas, gdy nie zostało ono wypłacone w terminie i gdy w okresie opóźnienia nastąpił znaczny spadek wartości pieniądza, który sprawił, że zobowiązanie zakładu pracy w nominalnej wysokości nie mogło spełnić swojej roli. Również w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 29 czerwca 1995 r., I PZP 5/95 (niepublikowanej) Sąd Najwyższy opowiedział się za dopuszczalnością waloryzowania świadczenia pieniężnego, stanowiącego składnik wynagrodzenia za pracę wówczas, gdy świadczenie to nie zostało spełnione w terminie.

W konsekwencji co do zasady „odpowiednie” stosowanie art. 358¹ § 3 k.c. do wynagrodzenia za pracę polega na ograniczeniu wynikającej z przepisu możliwości zmiany wysokości tylko tego wynagrodzenia, które nie zostało wypłacone w terminie (zob. także wyroki Sądu Najwyższego z dnia z dnia 8 października 1996 r.,

I PRN 90/96, LEX nr 1222362; z dnia 8 października 1996 r., I PRN 96/96, OSNAPIUS 1997, nr 12, poz. 213).

Trzeba jednak mieć na uwadze, że stanowisko o możliwości waloryzacji jedynie wynagrodzenia niewypłaconego przez pracodawcę w terminie wyrażone zostało na tle stanów faktycznych, w których moment wymagalności wynagrodzenia za pracę określały art. 85 k.p. i art. 86 k.p., ustanawiające powszechnie obowiązujące terminy (zasady) wypłaty wynagrodzenia (wykonania zobowiązania przez pracodawcę). Chodziło w tych wypadkach o to, że mechanizm waloryzacyjny ustanowiony w przepisach prawa cywilnego nie może ingerować w obowiązujące w prawie pracy zasady regulacji wynagrodzeń za pracę. W omawianym przypadku sytuacja jest odmienna, ponieważ nie może być mowy o takiej ingerencji. Wymagalność zobowiązania pracodawcy, na mocy jego fakultatywnej decyzji, zostaje odroczone do czasu rozstrzygnięcia o delikcie dyscyplinarnym. Uprawniony jest zatem pogląd, że w tej szczególnej sytuacji istotny spadek siły nabywczej pieniądza od powstania zobowiązania do jego spełnienia może stanowić uzasadnioną podstawę żądania waloryzacji zatrzymanego wynagrodzenia na podstawie art. 358¹ § 3 k.c.

Kolejnym problemem jest kwestia, czy zapłata sumy nominalnej jest zawsze wykonaniem zobowiązania. Z punktu widzenia art. 358¹ § 3 k.c. istotne są zmiany siły nabywczej pieniądza od powstania zobowiązania do jego wygaśnięcia. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę podziela pogląd wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 1992 r., I PZP 19/92 (OSNC 1992, z. 9, poz. 166), że zgodnie z art. 358¹ § 1 k.c. zapłata kwoty nominalnej stanowi jedynie spełnienie świadczenia. Nie oznacza ona jeszcze wykonania zobowiązania, gdyż do tego potrzebne jest ponadto zaspokojenie wierzyciela. Według art. 354 § 1 k.c. wykonanie zobowiązania przez dłużnika powinno być zgodne ze społeczno-gospodarczym celem zobowiązania oraz z zasadami współżycia społecznego, a także ewentualnie ustalonymi zwyczajami. Zapobiega to sytuacjom, w których spełnienie przez dłużnika świadczenia w sposób formalnie zgodny z treścią zobowiązania nie zaspokajałoby uzasadnionego interesu wierzyciela. Taką sytuację tworzy istotna zmiana siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania. Spełnienie w tej sytuacji świadczenia przez zapłatę kwoty nominalnej nie zaspokaja

interesu wierzyciela i nie powoduje wygaśnięcia zobowiązania, chyba że wierzyciel przyjmie takie świadczenie na zaspokojenie swojej wierzytelności. O spełnieniu świadczenia można mówić bowiem dopiero wtedy, gdy zostaje ono zaofiarowane przez dłużnika i przyjęte przez wierzyciela. Oświadczenie wierzyciela o przyjęciu zapłaty kwoty nominalnej na zaspokojenie wierzytelności może zostać złożone przez każde zachowanie ujawniające taką wolę w sposób dostateczny (art. 60 k.c.). Tymczasem Sąd drugiej instancji uznał, że w każdym przypadku spełnienie świadczenia przez zapłatę sumy nominalnej oznacza zaspokojenie wierzyciela.

Wskazane wyżej uchybienia doprowadziły do wadliwego odrzucenia *a limine* możliwości waloryzacji odszkodowania i zatrzymanego wynagrodzenia za pracę. Trzeba jednak podkreślić, że potencjalna możliwość waloryzacji tych świadczeń nie oznacza, że roszczenia powoda w tym zakresie są usprawiedliwione co do zasady. Niezbędnym warunkiem prawidłowego zastosowania art. 358¹ § 3 k.c. jest w pierwszej kolejności wystąpienie spadku siły nabywczej pieniądza i to istotnego, a następnie zastosowanie odpowiedniego miernika waloryzacji, czego - wobec prezentowanego stanowiska – Sąd drugiej instancji dotychczas nie brał pod uwagę. Przy czym obie te kwestie można by odnosić do wzrostu wynagrodzeń nauczycieli akademickich pod warunkiem, że byłby on wyłącznie wynikiem indeksacji płac polegającej na dostosowaniu poziomu wynagrodzeń do wzrostu cen i kosztów utrzymania.

Co się zaś tyczy zarzutu naruszenia art. 455 k.c., to skarżący na jego podstawie kwestionuje oddalenie żądania odsetek ustawowych od odszkodowania. Tymczasem przepis ten jedynie precyzuje termin spełnienia świadczenia, natomiast sam w sobie nie stanowi podstawy prawnej do żądania ustawowych odsetek. Niepowołanie adekwatnego przepisu – art. 481 § 1 k.c. - powoduje, że kwestia ta uchyla się spod kontroli Sądu Najwyższego, który, stosownie do treści art. 398¹³ § 1 k.p.c., rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod rozwagę wyłącznie nieważność postępowania. To z kolei oznacza konieczność oddalenia skargi kasacyjnej w omawianym zakresie.

Przechodząc do kolejnego zarzutu naruszenia art. 366 k.p.c. w związku z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., wskazać należy na ugruntowany obecnie pogląd, że

podstawą roszczenia restytucyjnego (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 415 k.p.c.) są przepisy Kodeksu cywilnego (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2012 r., II PZP 1/12, OSNP 2013, nr 5-6, poz. 49). W konsekwencji przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, które dotyczą roszczenia restytucyjnego, są wyłącznie przepisami o charakterze proceduralnym i ustanawiają tylko uproszczony tryb dochodzenia tego roszczenia, a jego podstawę materialnoprawną stanowią przepisy Kodeksu cywilnego o bezpodstawnym wzbogaceniu (nienależnym świadczeniu). Możliwość złożenia wniosku restytucyjnego jest dodatkowym przywilejem strony i w związku z tym do jej wyboru pozostawiono skorzystanie z uproszczonej formy zwrotu spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub dochodzenie go w osobnym procesie. Zatem wniosek restytucyjny jest równoważny powództwu o zwrot nienależnego świadczenia w rozumieniu art. 410 k.c. Jego pozytywne rozstrzygnięcie przez sąd tworzy stan osądzenia sprawy o zwrot spełnionego świadczenia niezależnie od ewentualnych uchybień polegających na niezastosowaniu właściwych przepisów prawa materialnego dotyczących bezpodstawnego wzbogacenia (nienależnego świadczenia). Inaczej rzecz ujmując, nawet wadliwe z punktu widzenia przepisów prawa materialnego pozytywne rozstrzygnięcie o wniosku restytucyjnym, opierające się na poglądzie, że to wyłącznie art. 415 k.p.c. stanowi materialnoprawną podstawę roszczenia, nie uchyla powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) co do obowiązku zwrotu spełnionego świadczenia. O przedmiocie osądzenia sprawy w tym zakresie przesądza bowiem treść rozstrzygnięcia sądu o żądaniu strony (wniosku) zamieszczona w sentencji wyroku.

Orzeczenie restytucyjne wynikające z wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 28 września 2005 r., nakazało powodowi zwrot spełnionego świadczenia w kwocie 39.029,18 zł. Nastąpił zatem stan osądzenia sprawy w przedmiocie żądania przez stronę pozwaną zwrotu świadczenia spełnionego przez nią na podstawie wcześniejszego prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego, uchylonego następnie przez Sąd Najwyższy. Aktualne żądanie powoda - nazwane przez niego roszczeniem o ustalenie (art. 189 k.p.c.) wygaśnięcia obowiązku zwrotu powyższej kwoty - oznacza żądanie ustalenia, że nie ma on obowiązku zwrotu kwoty objętej orzeczeniem restytucyjnym. Odnosi się zatem wprost do przedmiotu, o którym

rozstrzygnął prawomocnie Sąd Apelacyjny między tymi samymi stronami. W istocie więc przedmiotem powyższego żądania jest roszczenie już prawomocnie osądzone, co uzasadniało odrzucenie pozwu na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. W rezultacie zarzut naruszenia art. 366 k.p.c. w związku z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. okazał się nieuzasadniony, co spowodowało oddalenie skargi kasacyjnej w omawianej kwestii.

Jeśli zaś chodzi o zarzut naruszenia art. 87 § 1 k.p. i art. 505 pkt 3 k.c. odnoszący się do dopuszczalności potrącenia przez pracodawcę swojej wierzytelności względem pracownika z wierzytelności przysługującej pracownikowi względem pracodawcy w postaci odszkodowania za niezgodne z prawem rozwiązanie umowy o pracę (art. 45 k.p.), to jest on pozbawiony jakiegokolwiek znaczenia. Wynik niniejszej sprawy nie zależy od rozstrzygnięcia, czy w świetle przywołanych przepisów takie potrącenie było dopuszczalne. Rzeczywisty problem związany z tym potrąceniem koncentruje się wokół kwestii spełnienia świadczenia, skoro chodzi o to, że kwota 1672,76 zł (objęta rygiem natychmiastowej wykonalności w wyroku Sądu Rejonowego z dnia 7 kwietnia 2005 r), wypłacona w dniu 11 kwietnia 2005 r., została następnie „odebrana” przez jej potrącenie z innej cywilnej wierzytelności przysługującej stronie pozwanej względem powoda. Nie jest istotne czy pracodawca w świetle obowiązujących przepisów mógł dokonać potrącenia, ale czy rzeczywiście tego dokonał, a więc czy doszło do umorzenia (całkowitego lub częściowego) wierzytelności powoda względem strony pozwanej (art. 498 § 2 k.c.) i czy można to zakwalifikować, jak tego chce powód, jako niespełnienie świadczenia (części odszkodowania). W rezultacie zarzucane naruszenie przepisu postępowania - art. 328 § 2 k.p.c. związane z brakiem wyjaśnienia przez Sąd, czy odszkodowanie korzysta z ochrony przewidzianej w art. 87 § 1 k.p., nie ma wpływu na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Jeśli natomiast chodzi o kolejny zarzut procesowy dotyczący nierozważenia przez Sąd drugiej instancji zarzutu apelacyjnego powołującego się na brak ustaleń w kwestii dokonanego potrącenia, to skarżący oparł go na wadliwej podstawie. Powołany w tym zakresie art. 378 § 2 k.p.c. nie dotyczy obowiązku sądu drugiej instancji odniesienia się do wszystkich zarzutów apelacji.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił wyrok w zakresie wynikającym z sentencji wyroku oraz na podstawie art. 389¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną w pozostałej części.